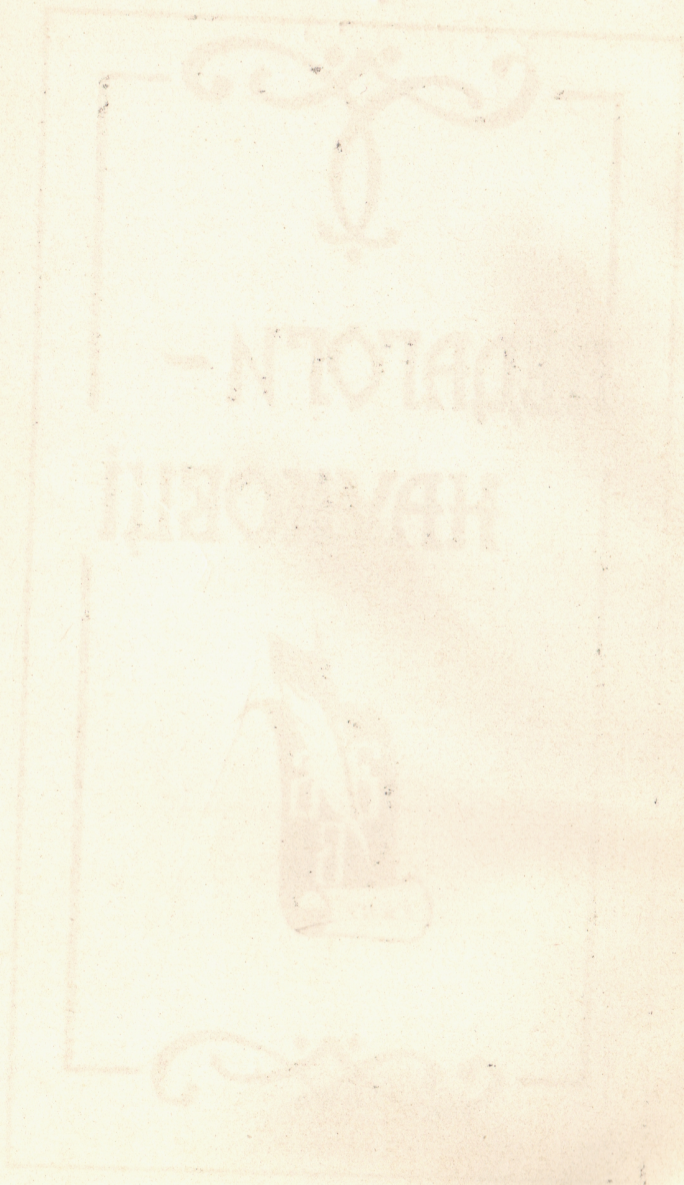

ПЕДАГОГИ-
НАУКОВЦІ

УЖГОРОДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕДАГОГИ-НАУКОВЦІ

Частина I

УЖГОРОД - 1997

ПЕДАГОГИ-НАУКОВЦІ (В. В. Туряниця, упорядкування і передмова). – Ужгород. – 1997. – 133 с.

До книги ввійшли нариси лише про частину педагогів-науковців, яких сьогодні немає серед нас, і які внесли помітний вклад у становлення і розбудову першого вищого навчального закладу на Закарпатті – Ужгородського державного університету, залишили внесок у вітчизняній науці і своєю подвижницькою працею готували висококваліфіковані кадри для нашої країни.

Це – перша ластівка, перша частина книги „Педагоги-науковці”.

Редакційна колегія:

СЛИВКА Володимир Юлійович,
професор, академік, доктор фізико-математичних наук,
голова редколегії.

ТУРЯНИЦЯ Василь Васильович,
доцент, кандидат філологічних наук,
відповідальний секретар редколегії.

СЕНЬКО Іван Михайлович,
доцент, кандидат філологічних наук,
член редколегії.

Видається за рішенням Вченої ради Ужгородського державного університету від 31 січня 1992 р., протокол № 1.

НАША ГОРДІСТЬ

Важке сьогодні економічне становище нашої держави. В цей час, здається, не до помпезної парадності відзначення різного роду свят, ювілеїв. Та яке б життя злиденне не було на терені освіти, ми не вправі забувати свою історію, яку творили самі.

Серед багатьох свят різного рангу є особливе для нас свято. У жовтні 1995 року численний колектив студентів, співробітників, науковців і професорсько-викладацького складу відзначив знаменну подію своєї альма-матер – 50-річчя від дня відкриття першого вищого навчального закладу на Закарпатті – Ужгородського державного університету.

Біжать роки, мов води гірської ріки. Сьогоднішній день стає вчорашнім, а вчорашній – вже історією...

І шлях закарпатців до здійснення прекрасної мрії – мати в краї свій університет – був довгим і важким. Незважаючи на важкі умови іноземного поневолення, вони зуміли зберегти свою самобутню культуру, рідну мову, звичаї і не розтворитися в інших народах при асиміляторській політиці чужоземців.

Ішли роки, десятиліття... А мрія залишалася лише мрією. Багато автохтонів змушені були покидати рідне гніздо – емігрувати за кордон і там розвивати свій талант, примножувати славу іншим вузам, а собі здобувати визнання. Край дав чимало діячів науки і культури світового рівня. До них в першу чергу слід віднести таких вчених педагогів-науковців як: М. Балудянський – перший ректор Петербурзького університету, І. Орлай – організатор і перший ректор Рішельєвського ліцею в м. Одесі, В. Кукольник – ректор Ніжинської гімназії вищих наук, П. Лодій – професор Львівського і Краківського університетів, Петербурзького педагогічного інституту, Ю. Венелін-Гуца – родоначальник болгарського національного і культурного відродження, А. Дудрович – ректор Харківського університету. Список цей можна доповнити, бо закарпатці полишили вагомі слід в багатьох вищих навчальних закладах і Західної Європи.

Учені-патріоти на різних рівнях піднімали свій голос проти сваволі чужоземців, висували проекти створення університету на Закарпатті.

Так, уже на I Слов'янському з'їзді, який відбувся в червні 1848 року в Празі, прогресивною інтелігенцією краю було поставлено питання про захист слов'янських народів у Австрії та Угорщині, про задоволення їх культурно-освітніх вимог, зокрема про створення університету. Наступного року про відкриття вищого навчального закладу в краї ставила питання у Відні

передусім синтаксичні об'єкти. Так, чимало досліджень науковця присвячено контрастному вивченню російської й угорської мов – „Темпоральне глагольноименные словосочетания в русском и венгерском языках”, „Локативные глагольноименные словосочетания в русском и венгерском языках”, „Интерференция в условиях русско-венгерского двуязычия и пути его преодоления” та ін.

Займався М. Симулик і загальнотеоретичними питаннями порівняльного вивчення російської мови: „К конформативному изучению русского языка в его связях с другими языками”, „Проблемы сопоставительного изучения языков”, „Сложные предложения усложненного типа в современных славянских языках”.

Часто зі своїми дослідженнями виступав на наукових конференціях, симпозиумах республіканського, міжнародного характеру. На рахунок вченого понад сімдесят наукових праць.

Михайло Васильович добре відомий учителям області як співавтор підручників російської мови з угорською мовою навчання для сьомих-восьмих класів (1975 р., 1985 р.). Він же брав участь у складанні навчальні хрестоматії з російської літератури для угорських шкіл Закарпаття (1969 р.).

Викладацька робота була смислом життя Михайла Симулика. Він віддавав їй усі свої творчі зусилля, користувався кожним випадком, щоб обмінятися педагогічним і науковим досвідом з колегами, відвідати їх заняття, дати цінну методичну пораду. Не цурався він і зарубіжного досвіду викладання російської мови і літератури Педагогічного факультету у Пряшеві, університету ім. П. Шафарика в Кошице, де, знайомлячись з досвідом своїх словацьких колег, сам також читав лекції, вів практичні заняття, виступав з повідомленнями на кафедрі і перед учителями-русистами базової школи Педагогічного факультету.

Михайло Васильович ніколи не уникав і такої складної праці, як зв'язок зі школою. Із усіх викладачів нашої кафедри у нього були найтісніші і постійні контакти з учителями області, з якими він зустрічався під час читання лекцій в Інституті удосконалення учителів і безпосередньо у школах краю. А ще були виступи по радіо, у пресі.

І натружене серце, якому випало стільки пережити, не витримало: 9 липня 1987 р. Михайла Симулика не стало.

Михайла Васильовича знали, поважали, любили як відмінного фахівця своєї справи, доброго учителя, мудру і скромну людину, пам'ять про якого надовго залишиться у серцях тих, хто з ним зустрічався, учився, спілкувався. Бо ж трудився він завжди у повну силу, не шкодуючи себе.

А. ВІНОГРАДОВ.

Томаш СОПКО

Серед великої кількості викладачів Ужгородського університету було багато таких, які, в силу об'єктивних і суб'єктивних обставин, не встигли стати докторами наук. Але, будучи високо освіченими людьми і хорошими організаторами, вони вмילו передавали молоді свої глибокі знання, забезпечували навчальний процес. Саме до таких людей належав кандидат історичних наук, доцент Т. М. Сопко (1927–1991).

Упродовж майже трьох десятиліть працював Томаш Михайлович Сопко в Ужгородському університеті. Був деканом Виноградівського загальнонаукового факультету, завідував на ньому кафедрою гуманітарних дисциплін, читав лекції, спекурси, вів семінарські заняття, керував курсовими роботами.

Томаш Михайлович Сопко належав до покоління вчених, тісно зв'язаних з російською і європейською культурою та науковою думкою. Він устиг споріднитися з нею через своїх учителів, навчаючись в Мукачівській гімназії, де викладачами багатьох дисциплін були російські вчителі, що емігрували від лєнінсько-сталінського терору в демократичну Чехословаччину. Сприяло цьому і досконале володіння Т. М. Сопком декількох іноземних мов (німецької, угорської, словацької та латинської), що дало йому навчання в гімназії. В радянський час, коли Томаш Михайлович займався в аспірантурі, доля звела його з російськими вченими, видатними істориками-медієвістами С. Д. Сказкіним, Е. В. Гутновою, Ю. М. Саприкіним, В. В. Самаркіним, В. П. Шушаріним. Пізніше ці свої зв'язки він майже постійно використовував в інтересах історичного факультету, привозив літературу, був багато разів керівником архівної та музейної практики студентів-істориків в Москві та Ленінграді (тепер м. Санкт-Петербург). Все це принесло Т. М. Сопку заслужений авторитет і повагу серед колег-викладачів та студентів факультету.

Народився Т. М. Сопко 13 лютого 1927 року в селі Лалово, тепер Мукачівський район, в багатодітній сім'ї селянина-словака. Як і інші селянські діти, дитинство яких припало на період першої Чехословацької республіки, він у дитячі роки стає учнем першого класу початкової народної школи. Вчився Т. М. Сопко надзвичайно старанно і після закінчення 5 класу він у 1938 році був зарахований в Мукачівську реальну гімназію.

Вже перший рік навчання в Мукачівській гімназії виявився досить складним. Наближалася друга світова війна і Закарпаття опинилося в епіцентрі європейських політичних подій. Ситуація

в краї часто змінювалася. 2 листопада 1938 року відбувся Віденський арбітраж – незаконний диктат Німеччини і Італії про зміну кордонів Чехословацької республіки. Згідно з його положеннями, підписаними Німеччиною, Італією, Угорщиною і Чехословащиною, остання до 10 листопада 1938 року повинна була передати Угорщині частину південної Словаччини і Підкарпатської Русі (Закарпаття) з містами Ужгородом, Мукачевом і Бергомом.

Пізніше в автобіографії вчений писав про те, що з великими труднощами вже в період хортиського режиму дійшов до сьомого класу. Гімназію ж йому довелося закінчувати вже після встановлення на Закарпатті Радянської влади, в 1945 р.

Незважаючи на труднощі, які Томашу Михайловичу доводилося долати під час гімназійних студій, він завжди з теплотою згадував ці роки. Тут немає нічого дивного. Мукачівська гімназія давала глибокі знання і була одним з авторитетних навчальних закладів краю. Вона відкривала для селянських дітей дорогу в люди.

Саме набуті в гімназії знання привели Т. М. Сопко на історичний факультет Ужгородського університету, студентом якого він став восени 1946 року. Тут, як і в гімназії, він вчився з великою старанністю і завзятістю, хоча, так само як і там, йому, вихідцю з селянської родини, доводилось досить скрутно в матеріальному відношенні.

Тому, починаючи з 1948 року, Т. М. Сопко влаштувався на педагогічну роботу. З цього моменту все його подальше життя стало тісно пов'язане з освітньою діяльністю в ролі шкільного вчителя, а згодом і викладача вузу. Спочатку Томаш Михайлович працював у Велятинській семирічній школі Хустського району, потім – викладачем історії в Горинчівській середній школі того ж району. Протягом 1950–1952 років викладав історію і німецьку мову в середніх школах м. Мукачева. Навчання ж в університеті доводилося продовжувати заочно.

Після закінчення в 1952 році вузу молодого історика призначають спочатку директором Солотвинської семирічної школи з угорською мовою навчання, а в 1956 році – директором Солотвинської середньої школи. На цій посаді Т. М. Сопко працював до вересня 1960 року. Можливо, він так і залишився б на все життя в школі, якби не випадок, що стався з Томашом Михайловичем у Москві.

Про цей випадок розповідав у 1986 р. на одній із своїх лекцій з предмету „Вступ до спеціальності”, що читався студентам-історикам першого курсу (серед них був і автор цих рядків), нині покійний професор М. В. Троян. Був це неординарний випадок, який вирішив подальшу долю Т. М. Сопка. Суть в тому, що,

будучи в 1960 р. в Москві, Т. М. Сопко прочитав оголошення про прийом в аспірантуру на кафедру середніх віків Московського університету, яку очолював академік С. Д. Сказкін. Вирішив спробувати, і зайшов на кафедру для ознайомлення з програмою вступних іспитів. Перед ним сидів сам завідуючий кафедрою академік С. Д. Сказкін.

– Я б хотів скласти екзамени в аспірантуру по вашій кафедрі, – сказав Т. М. Сопко.

– Латинь знаєте? – спитав С. Д. Сказкін.

– Та вчив колись, – почув у відповідь.

Тоді С. Д. Сказкін взяв написану середньовічною латинською мовою книжку, дав її Т. М. Сопку і сказав:

– Читайте й перекладайте.

Тут і стали в пригоді знання латинської мови, набуті Т. М. Сопком в гімназії та університеті. Він успішно справився із завданням і, після складання інших екзаменів, був зарахований на перший курс аспірантури. Томаш Михайлович став першим аспірантом історичного факультету Московського університету, який закінчив провінційний вуз: перевага при вступі та зарахуванні надавалась, як правило, випускникам московських вузів.

Навчання протягом 1960–1963 рр. в аспірантурі під керівництвом академіка С. Д. Сказкіна, – одного з провідних вчених по аграрній історії європейського середньовіччя, – визначило і спеціалізацію Т. М. Сопка як історика-медієвіста. Це аграрна історія країн Центральної Європи пізнього середньовіччя.

Саме цьому періоду присвячена і перша наукова стаття Т. М. Сопка, опублікована в шостому номері журналу „Вестник Московского университета. Серия IX, история” за 1963 р. під назвою „Венгерское законодательство ХУІ века о закрепощении крестьян”. В ній молодий випускник аспірантури порушує одну з важливих проблем угорської середньовічної історії – так зване „друге видання кріпосництва”, тобто створення земельно-власниками, шляхом захоплення общинних земель, великих доменіальних господарств, які базувалися на необмеженому застосуванні панщини.

Томаш Михайлович успішно справлявся з навчальною програмою в аспірантурі. Він своєчасно і на відмінно складав кандидатські екзамени, в строк написав дисертацію, яку 24 червня 1964 р. блискуче захистив на засіданні секції вченої ради історичного факультету Московського університету ім. М. В. Ломоносова.

Присвячена аграрним відносинам на Закарпатті в ХУІ–ХУІІ століттях, робота була написана на обширному опублікованому і архівному матеріалі, опрацьованому в архівах Закарпаття і Угорщини. Вона відображала і прекрасне знання дисертантом декількох іноземних мов, зокрема німецької та угорської.

3 грудня 1963 р. Томаш Михайлович на викладацькій роботі в Ужгородському університеті. На перших порах, протягом року, працював викладачем кафедр іноземних мов, а після захисту кандидатської дисертації його було обрано завідувачем кафедрою гуманітарних дисциплін Виноградівського загальнонаукового факультету.

На той час Виноградівський загальнонауковий факультет був наймолодшим в Ужгородському університеті. Відкритий в 1963 р. він складався з гуманітарного, математичного, біологічного, економічного та загальнотехнічного відділів, на яких, без відриву від виробництва, здобували освіту понад 160 студентів-заочників. Заняття проводилися протягом року двічі на тиждень – в суботу і неділю. Строк навчання на цьому факультеті тривав три роки. Потім студенти продовжували навчання на відповідних факультетах в Ужгороді або переводилися в інші вузи країни. Навчальний процес факультету забезпечували дві кафедри: гуманітарних та природничих дисциплін. Кафедру гуманітарних дисциплін очолював у вересні 1964 р. Т. М. Сопко, а з березня 1967 по липень 1975 він два рази обирався деканом згаданого факультету.

Чотирнадцять років вченого пов'язані з роботою на загальнонауковому факультеті Ужгородського університету в м. Виноградів. Тут він доклав чимало зусиль для організації навчального процесу, викладання гуманітарних дисциплін на належному науковому рівні.

Проживаючи у Виноградіві, Т. М. Сопко глибоко зацікавився історичним минулим цього древнього закарпатського міста. І як наслідок своїх досліджень підготував блискучий нарис про історію та сучасність Винограда. Нарис був включений в енциклопедичне видання „Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область”, що вийшло українською і російською мовами, відповідно, в 1969 та 1982 рр.

Після ліквідації в 1978 р. Виноградівського загальнонаукового факультету Томаш Михайлович перевівся на історичний факультет в Ужгород. Спочатку працював доцентом кафедри загальної історії, а після її реорганізації в 1988 р. – доцентом кафедри історії стародавнього світу, середніх віків та історіографії. На історичному факультеті Томаш Михайлович читав студентам нормативний курс з історії середніх віків, спецкурси з історії реформацій та селянських рухів, з проблем середньовічного міста, проводив семінари.

Його лекції відзначались глибоким і вдумливим знанням матеріалу, джерел, систематичністю і професіоналізмом, простою і дохідливістю викладу. Часто вони нагадували пересипану яскравими деталями мозаїчну розповідь, яка відтворювала

середньовічне минуле далеких країн в усьому їх історичному колориті і ніколи не втомлювала студента. Але ця спокійна неспішна розповідь була завжди насичена глибокими, часом неординарними, оригінальними думками, якими він охоче ділився зі студентами, розкриваючи таємниці ремесла історика.

Не менш захоплюючими були і семінари Т. М. Сопка, на яких основна увага акцентувалася на роботу з джерелами по розглянутих темах і високу оцінку зроблених, хай не завжди відшліфованих, але самостійних висновків.

Часто на заняттях Томаш Михайлович ділився інформацією про випуск найновішої літератури з гуманітарних наук. Взагалі він був великим бібліофілом і інтерес до цього намагався привити своїм колегам по роботі, студентам, знайомим. Захоплювався Томаш Михайлович і колекціонуванням марок та старовинних монет, зібрав хорошу філателістичну та нумізматику колекції.

Керував наш викладач і науково-дослідною роботою студентів. Розробив тематику дипломних і курсових робіт. Готував студентів до наукових вузівських конференцій, рецензував кандидатські дисертації і виступав при їх обговоренні. Крім того, Т. М. Сопко був постійним учасником вузівських конференцій професорсько-викладацького колективу, на яких виступав з цікавими і змістовними доповідями.

В останні роки він досліджував проблеми угорської історіографії і підготував дві статті (розміром по друкованому аркушу) на тему: „Угорська гуманістична історіографія XV–XVI ст.” та „Новітня угорська історіографія історії середніх віків”. Вони так і залишились в рукописах, бо 22 червня 1991 р. раптово смерть обірвала життя Т. М. Сопка.

І. ЛІХТЕЙ.

Експедиції для збору фольклору Микола Ясько здійснив на Свалявшину і Хустщину. Та що насправді тоді ним зібрано, важко робити висновки, бо публікації проходили аж через дві цензури: і внутрішню – автора, і зовнішню – редактора, цензора із відповідного відомства.

Статті останніх років життя засвідчують, що вчений звільнявся від романтичного сприйняття фольклорних явищ, заглиблювався в проблеми побутування жанрів усної народної творчості і розвитку фольклористики на Закарпатті, виписуючи її у всеукраїнський контекст.

Його дослідження вписуються у поступовий процес розвитку науки про фольклор на Закарпатті. Учнем Миколи Яська був нинішній доцент кафедри української літератури Юрій Туряниця, також фольклорист.

Микола Ясько брав активну участь у становленні Ужгородського університету, цікавився культурою краю, намагався вписати її в загальноукраїнський контекст. Будучи ланкою у тогочасній командно-адміністративній системі, вийшов за окреслене нею коло обов'язків і зробив посильний щодо себе і часу внесок у краєзнавство.

Микола Ясько, пройшовши крученими дорогами Радянського Союзу через війни і революцію (його навчання в середній школі міста Прилуки припадає на 1914–1918 роки), розкуркулення і голодомор, сформувавшись під впливом лозунгів періодичних видань „Червоні квіти”, „Більшовик”, „Пролетарська правда”, „Студент Революції”, до яких він дописував, у 1945 році волею Долі чи Недолі потрапив на Закарпаття, пропрацював тут у вищій школі 15 років, полюбив цю землю і знайшов у ній спочинок. Хай ніщо не потривожить його вічний сон, а добра згадка про його справи щоб не вгасала!

І. СЕНЬКО.

Із статті про Боржани, яка вийшла в світ у 1924 році у збірничок калядок села Ясько, можна побачити короткий опис звичаїв на різдвяні свята. У листопаді 1926 році склав сатиричну пісню „Ізав Феніці”, яка була надрукована в журналі „Світ”.

У статті про Боржани, яка вийшла в світ у 1924 році у збірничок калядок села Ясько, можна побачити короткий опис звичаїв на різдвяні свята. У листопаді 1926 році склав сатиричну пісню „Ізав Феніці”, яка була надрукована в журналі „Світ”.

ЗМІСТ

<i>Редакційна колегія:</i>	
Наша гордість.....	3
Степан ДОБОШ.....	9
Андрій КУРІШКО.....	14
Григорій ТКАЧЕНКО.....	17
Іван ЛЕНАРСЬКИЙ.....	21
Дмитро ЧЕПУР.....	25
Степан КИШКО.....	29
Іван ТУРЯНИЦЯ.....	34
Юрій ФІРЦАК.....	39
Микола ГРИЦАК.....	43
Андрій ІГНАТ.....	48
Олександр КЕСТНЕР.....	53
Іван КОЛОМІЄЦЬ.....	59
Микола ЛЕЛЕКАЧ.....	65
Петро ЛІНТУР.....	71
Сергій ОРЛОВСЬКИЙ.....	76
Петро ПОНОМАРЬОВ.....	81
Федір ПОТУШНЯК.....	86
Михайло СИМУЛИК.....	91
Томаш СОПКО.....	95
Борис СПІВАК.....	100
Павло СТАДНИК.....	105
Михайло ТРОЯН.....	109
Олександр ФЕДИНЕЦЬ.....	114
Яків ШТЕРНБЕРГ.....	119
Йосип ЯНОВИЧ.....	124
Микола ЯСЬКО.....	128

ПЕДАГОГИ-НАУКОВЦІ (В. В. Туряниця, упорядкування і передмова). – Ужгород. – 1997. – 133 с.

До книги ввійшли нариси лише про частину педагогів-науковців, яких сьогодні немає серед нас, і які внесли помітний вклад у становлення і розбудову першого вищого навчального закладу на Закарпатті – Ужгородського державного університету, залишили внесок у вітчизняній науці і своєю подвижницькою працею готували висококваліфіковані кадри для нашої країни.

Це – перша ластівка, перша частина книги „Педагоги-науковці”.

128	Микола СЕРКО
124	Іван ШОПАН
119	Яків ШТЕРНБЕРГ
114	Олександр ФЕДІНЕНКО
109	Микола ТРОШ
105	Павло СТАДНИК
100	Роберт СІВІВАК
95	Томаш СОПКО

Редакційна колегія:

СЛИВКА Володимир Юлійович,
професор, академік, доктор фізико-математичних наук,
голова редколегії.

ТУРЯНИЦЯ Василь Васильович,
доцент, кандидат філологічних наук,
відповідальний секретар редколегії.

СЕНЬКО Іван Михайлович,
доцент, кандидат філологічних наук,
член редколегії.

Видається за рішенням Вченої ради Ужгородського державного університету від 31 січня 1992 р., протокол № 1.

**Ужгородський державний університет
ПЕДАГОГИ-НАУКОВЦІ**

Редагування та коректура В. В. Туряниці.

Здано до набору 12.02.96. Підписано до друку 13.08.97. Формат 60x84/16.
Офсет. Ум. друк. арк. 7,90. Ум. фарб.-відб. 8,14. Обл.-вид. арк. 8,50.
Зам. 3097. Тираж 500 пр.

Міська друкарня. 294005, Ужгород, Руська, 13.